

Esen, H. C. (2024). Mübadillerin ‘Sevda Türküleri’nde melankoli izleri, *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 421-434.

MÜBADİLLERİN ‘SEVDA TÜRKÜLERİ’NDE MELANKOLİ İZLERİ

Hüseyin Cem ESEN*

Öz: Kök anlamı iktisadi bir temele dayanan, “malın değiş-tokuşu, bedeliyle değiştirilmesi” anlamına gelen mübadele, yirminci yüzyılın başlarında yaşanan trajediler sonucunda ödenen bedellerle birlikte insanı temel alan disiplinlerin çalışma konusu haline gelen bir olguya dönüşmüştür. Söz konusu trajedilere yol açan durumlardan birisi de güvenlik kaygısı gerekçe gösterilerek Yunanistan ve Türkiye arasında Lozan Kongresi sırasında karşılıklı anlaşmayla karara bağlanan 1923 tarihli zorunlu nüfus mübadelesidir. Bu mübadele sırasında bir buçuk milyona yakın Ortodoks Rum vatandaşı Türkiye’den Yunanistan’a, yaklaşık beş yüz bin Yunanlı Müslüman Türk ise Yunanistan’dan Türkiye’ye zorunlu göç etmiştir. Konunun trajik boyutu ise rıza ve kabul sorgulanmaksızın bir göçe zorlanmaları sonucu hayatlarının şekillendirildiği anılardan, aidiyet hissettikleri mekanlardan, kimliklerinin ve benliklerinin gömülü olduğu tüm kültürel bağlarından koparılan insanların deneyimlerinde saklıdır. Bourdieu’cu bir ifadeyle, mübadillerin zorunlu göç sürecinde ve sonrasında tüm deneyimleri, mübadele sonrasında yeni yaşantılarını sarmalayan sembolik sermayelerinin de bir parçası haline gelmiş, belirli metaforlar aracılığıyla oluşan semiyosfer üzerinden mübadillerin kültürel belleğinde kendine yer edinmiştir. Bu çalışmada, mübadillerin sembolik sermayelerinin kültürel belleğin önemli aktarım ve ifade araçlarından biri olan müzik kültürü içerisindeki dışavurumuna dikkat çekmek ve bu ifade biçiminde başvurulan metaforik anlamların melankoli kavramı etrafında tartışılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda birinci bölümde ait oldukları yerden ayrı düşerek “öteki” konumunda olan mübadillere temas edilmiş, yaşadıkları trajik deneyimlerden örnekler sunulmuştur. Ardından gelen ikinci bölümde ise, mübadillerin kültürel hafızası Bourdieu’nun sembolik sermaye kavramı üzerinden değerlendirilerek, ayrılık, özlem, gidip de dönmeme, kavuşamama, imkansız aşk temalarıyla ‘sevda türküleri’ndeki melankolik yansıması gözler önüne serilmiştir. Nihayetinde, belirli bir grubun deneyimlediği trajik olaylar, kültürel aktarım sırasında metaforik anlatımlarla toplumsal alana taşmakta, bu paylaşım sırasında imgelemdeki çağrışımlarla ortak algıya temas eden bir yapıya bürünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mübadil, melankoli, kültürel bellek, sevda türküleri

TRACES OF MELANCHOLY IN THE ‘FOLK LOVE SONGS’ OF EXCHANGED POPULATION

Abstract: The root meaning of refugee/exchanged people is based on an economic foundation, meaning “the exchange of goods, their exchange for a price” which became a phenomenon that has become the subject of study for disciplines based on humans, with the prices paid as a result of the tragedies experienced in the early twentieth century. One of the situations that led to these tragedies was the compulsory population exchange of 1923, which was decided by mutual agreement between Greece and Türkiye during the Lausanne Congress, citing security concerns. During this exchange, nearly one and a half million Orthodox Greek citizens migrated from Turkey to Greece, and approximately five hundred thousand Greek Muslim Turks migrated from Greece to Türkiye. The tragic dimension of the issue is hidden in the experiences of people who,

* Dr. Öğr. Üyesi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. huseyincemesen@gmail.com

 ORCID ID: 0000-0002-0747-946X

as a result of being forced to migrate without questioning consent and acceptance, were separated from the memories that shaped their lives and from all the cultural ties in which their identities and selves were embedded. In Bourdieuan terms, all the experiences of the exchanged people during and after the forced migration process have become a part of their symbolic capital that surrounds their new lives after the exchange have gained a place in the cultural memory of the exchanged people through the semiosphere formed through certain metaphors. In this study, it is aimed to draw attention to the expression of the symbolic capital of the exchanged people in musical culture, which was one of the important means of transfer and expression of cultural memory, and to discuss the metaphorical meanings used in this form of expression around the concept of melancholy. For this purpose, in the first part, the exchanges who were separated from where they were belonged to and became “others/strangers” were contacted and examples of their tragic experiences were presented. In the second section, the cultural memory of the exchanged people was evaluated through Bourdieu's concept of symbolic capital, and its melancholic reflection in ‘love songs’ is revealed with the themes of separation, longing, leaving and not returning, not being able to reunite, and impossible love. Ultimately, the tragic events experienced by a certain group spill over into the social sphere with metaphorical expressions during cultural transmission, and during this sharing, they take on a structure that touches the common perception through connotations in the imagination.

Keywords: *Population exchange, melancholy, cultural memory, folk love songs*

Kültür, insanın doğa karşısında, ondan farklı olarak ürettiği etkinlikler olarak görülmekle birlikte, Edward Tylor’ın da ifade ettiği gibi “bilgiyi, inancı, sanatı, ahlakı, hukuku, örfü ve toplumun üyesi olarak insanın elde ettiği adetleri ve yetenekleri kapsayan karmaşık bir bütün” (Tylor, 2016, s. 1) olarak tanımlanabilir. Topluluğun bir üyesi konumunda olan insan, üretmekte olduğu kültürel etkinliklerle toplumsal bütüne ve onun hafızası olan toplumsal belleğe katkıda bulunarak kültürel bir kimlik olgusu inşa etmektedir. Söz konusu kültürel kimlik ise insanları/toplulukları ortak deneyimleri, beklentileri, acıları ve mutluluklarıyla bir çatıda birleştirebilen ya da ortaya koyduğu farklılık algısıyla toplulukları birbirlerinden ayıran bir yapı olarak ifade edilmektedir. Tarihsel ve sosyal bir fenomen olan iskan politikalarının yol açtığı göçler, kültürel alışkanlıkları yok edebildiği gibi kültürel kimliklerin ‘kolektivite’ ve ‘aidiyet’ kavramları etrafında mevcut hafıza üzerinden taşınmasını sağlayarak izole bir alan yaratmakta ve toplulukların geleneksel ürünlerini koruma refleksine imkan tanımaktadır. Bu göçler rıza ve gönüllülük esasına dayanmasının karşısında zorunlu biçimde, bir politika sonucu olarak uygulamaya sokulmuştur. Hatta bu uygulamaların ötesinde ise karşılıklı bir zorunluluk dayatması sebebiyle mübadele olgusu konumlanmaktadır. Kök anlamı iktisadi bir temele dayanan, “malın değiş-tokuşu, bedeliyle değiştirilmesi” anlamına gelen mübadele, yirminci yüzyılın başlarında yaşanan trajediler sonucunda ödenen bedellerle birlikte insanı temel alan disiplinlerin çalışma konusu haline gelen bir olguya dönüşmüştür. Söz konusu trajedilere yol açan durumlardan birisi de güvenlik kaygısı gerekçe gösterilerek Yunanistan ve Türkiye arasında Lozan Kongresi sırasında karşılıklı anlaşmayla karara bağlanan 1923 tarihli zorunlu nüfus mübadelesidir. Bu mübadele sırasında bir buçuk milyona yakın Ortodoks Rum vatandaşı Türkiye’den Yunanistan’a, yaklaşık beş yüz bin Yunanlı Müslüman Türk ise Yunanistan’dan Türkiye’ye zorunlu göç etmiştir. Konunun trajik boyutu ise rıza ve kabul sorgulanmaksızın bir göçe zorlanmaları sonucu hayatlarının şekillendirildiği anılardan, aidiyet hissettikleri mekanlardan, kimliklerinin ve benliklerinin gömülü olduğu tüm kültürel bağlarından koparılan insanların deneyimlerinde saklıdır. Bourdieu’cu bir ifadeyle, mübadillerin zorunlu göç sürecinde ve sonrasında tüm deneyimleri, mübadele sonrasında yeni yaşantılarını sarmalayan sembolik sermayelerinin de bir parçası haline gelmiş, belirli metaforlar aracılığıyla oluşan semiyosfer üzerinden mübadillerin kültürel-toplumsal belleğinde kendine yer edinmiştir.

Müziği sosyal bir eylem olarak kültürün organik bir parçası olarak düşündüğümüzde, kültürel kimliğin anlaşılması noktasında başat bir rol oynadığı söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, belirli bir grubun deneyimlediği trajik olayların, kültürel aktarım sırasında metaforik anlatımlarla grubun kendi sınırlarının dışına taşarak imgelemdeki çağrışımlarla

ortak algıya temas eden tarihsel ve toplumsal bir fenomene dönüşmesi müzik ürünlerine, müzikal söylemlere de yansımaktadır. Öyle ki mübadele trajedisinin yalnızca deneyimleyenin kişisel hikayelerinde değil onların ilişki kurdukları başta gelecek kuşaklar olmak üzere tüm insanlar özelinde ortak bir hafıza oluşturması, mübadele olgusunun bireysel alandan toplumsal bir zemine dönüşerek çok daha farklı bir anlam kazanmasıyla toplumsal belleğin bir parçası olması farklı bir söylem alanı oluşturmaktadır (Karataş & Yıldız, 2020, s. 49). Söz konusu söylemlerde ortak algıya temas eden, anıları temsil edebilecek ya da yeniden yaşatabilecek metaforlara başvurulduğu görülmektedir. Acıyı damıtmada kullanılan metaforik temalardan biri de melankoli olmuştur. Temelinde ayrılık, kavuşamama özlem ve yalnızlık söylemini pekiştiren melankoli, 'sevda türküleri'nin de ana temasını oluşturmaktadır. Çalışmada, mübadillerin sembolik sermayelerinin kültürel belleğin önemli aktarım ve ifade araçlarından biri olan müzik kültürü içerisindeki dışavurumuna dikkat çekmek ve bu ifade biçiminde başvuru metaforik anlamların melankoli kavramı etrafında tartışılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda birinci bölümde ait oldukları yerden ayrı düşerek "öteki" konumunda olan mübadillerin belleklerine kazınan sürgün temasına temas edilmiş, yaşadıkları trajik deneyimlerden örnekler sunulmuştur. Ardından gelen ikinci bölümde ise, mübadillerin kültürel hafızası Bourdieu'nun sembolik sermaye kavramı üzerinden değerlendirilerek, ayrılık, özlem, gidip de dönmeme, kavuşamama, imkansız aşk temalarıyla 'sevda türküleri'ndeki melankolik yansıması gözler önüne serilmiştir.

1. Acının ve Hüznün Ontolojisi Olarak Sürgün Olgusu

Sürgün, latince 'ex' (dış, öte), 'ilium/illia' (o tarafa, o yöne) kelimelerinden (Lewis, 1891, s. 809) ve aynı anlamdaki 'exsul' kök anlamından türeyen (de Vaan, 2008, s. 196), kişiyi ya da topluluğu özellikle kamu görevi ve politik istikrar gibi nedenlerle kendi ülkesinden, yurdundan, evinden, köyünden gönderilme veya uzak tutulma durumu, başka bir yerde yaşamaya zorlanma anlamına gelir. Herhangi bir göçten ise farkı kişinin kendi isteğiyle olup olmadığı fark etmeksizin, mevcut durumun politik ya da cezaî sebeplerle meydana gelmiş olmasıdır. 'Sürgün' gönüllü, şartlara bağlı olarak ya da zorunlu bir şekilde gerçekleşmekle birlikte esasında bir olmama-bulunmama durumunu içerir; Roma'da İmparatorluk dönemiyle sıklıkla ölüm cezasının yerine uygulamaya koyulmuş ve bu yönüyle geçmişten günümüze ölümle yakından ilişkilendirilmiştir (Claassen, 1996, s. 571). Sürgün, mülteci ve diaspora ögesi olmaya benzer ancak aynı anlama gelmemektedir; günümüzde sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılsalar dahi tarihsel bir bakışla söz konusu kavramların toplumsal bilinç ve belleklerdeki imleri oldukça farklıdır. Sürgün, kişinin bir mekansızlık ve boşluk algısıyla yuvasında-evinde olmadığı sürekli bir farkındalığıyla yaşamakta olduğu, uzak bir yere yönelerek yaşadığı yere ait olmadığını hissetmesi durumudur. Sürgün bir başka yönüyle de yeni bir kurgulamadır; şiddetli bir ayrılık olayının yarattığı mekansızlık ve boşluk duygusunun mevcut yaşam öyküsü içerisinde yokluk durumu etrafında sürekli bir şekilde yeniden hatırlanmaya yönelik bir kurgulamayı da barındırmaktadır. Bu durumda anlaşılmaktadır ki sürgün kavramsal olarak uzaktaki ya da erişilmesi güç bir şeye olan yönelimi de içermektedir (Barbour, 2007, s. 293-294). Bu anlamların yanı sıra Antik Yunan döneminde demokratik bir eylem olarak tezahür eden sürgün olayı, fiziksel ve duygusal bir yıpranma durumunun ötesinde çölde açlık ve susuzluk çekerek ölmeye neden olabilecek derecede kişinin kurtulması imkansız bir duruma sokulmasını da kapsamaktaydı. Demokratik devlet, sürgünü -büyük ölçüde ölümle sonuçlanacak- bir cezalandırma biçimi ve meşru müdafaa mekanizması olarak kullanmıştır. Tıpkı Antik Yunan döneminde olduğu gibi bugün de sürgün eylemi, kişinin ait olduğu yerden fiziksel, mekânsal ve zamansal olarak ayrılmasının en güçlü paradigması olmaya devam etmektedir (Meerzon, 2017, s. 25).

Yakın tarihte bizzat kendisi de bir sürgün hayatı deneyimlemiş olan Edward Said'in, (Said, 2003, s. xiii) bilimsel ve eleştirel çalışma konularının merkezinde yer alan sürgün

konusunu yabancılaşma, nostalgia ve ölüm metaforu üzerinden açıklaması, sürgün anlatı geleneğinin bir devamı niteliğinde olması yönüyle oldukça özel bir konumdadır (Sazzad, 2017, s. 1-2). Said'in geleneksel anlatılarla örtüşen sürgün tanımlamalarından en dikkat çekici örneği ise ölüm metaforu olarak verdiği tanımlamadadır; bu anlatıma göre sürgün, 'Styx nehri'nin yolculuğu gibi¹ yaşayanların diyarından ölümlerin diyarına bir geçişi simgelemektedir (Meerzon, 2017, s. 25). Öyle ki bu yolculuk tıpkı ölümün merhameti olmadığı gibi merhametsiz, tıpkı ölümün insanı ailesinden, geleneğinden, kültüründen koparması gibi yalnız ve tıpkı ölümün yol açtığı çaresizlik gibi umutsuz bir yolculuk olarak tanımlanmaktadır (Said, 2003, s. 174). Bu yaklaşımıyla Said, sürgünü pişmanlık, üzüntü, umutsuzluk, yalnızlık ve melankolinin alt türevlerinden biri olan nostalgia olarak görme yönündeki kadim geleneği güçlendirmektedir (Meerzon, 2017, s. 25). Bu kadim anlatım geleneği Homer'den başlayarak Cicero, Ovid, Seneca ile devam etmiş, Dante'nin İlahi Komediya'sıyla önemli örneklerden birini sunmuştur. Mitsel unsurların oldukça ön planda olduğu bu anlatılarda ana temayı tüm olumsuzlukların aşk üzerinden dramatize edilmesiyle oluşan 'umutsuz aşk', 'ölümsüz aşk' gibi anlam kalıpları oluşturmaktadır. Sürgün edilen kişinin özlem, hüznü ve ölüm hissine kapılması durumunun ilk örneklerinden biri Homer tarafından ortaya atılmıştır; Alcmaeon'un annesini öldürmesi üzerine sürgünle cezalandırılarak lanetlenmesi, sonrasında ise sonsuz bir mutsuzluk içinde ölümle yüzleşmesi anlatılmaktadır.² Ovid (Ovidius Naso) ise tarihte sürgün konusunu en detaylı işleyen şairlerden biri olmuştur ve anlatımlarında oldukça geniş bir kaynak yelpazesi kullanmış olduğu görülmektedir.³ Metamorphoses ve Tristia isimli eserlerinde uzun monologlar içerisinde sıklıkla sürgün ve ölüm ilişkisi hüznü, ayrılık acısı, umutsuzluk, yalnızlık ve hastalık gibi olgularla imlenmekte ve bu durum donuk bir zaman-mekan kurgusunda duygu yüklü anlatımlarla (pathos) vurgulanmaktadır (Claassen, 1996, s. 578-583).

Dante Alighieri de -tıpkı Ovid, Cicero ve Seneca gibi- sürgüne uğramış bir kişi olarak, bu trajik-travmatik duruma eserlerinde önemli bir yer ayırmıştır. Sürgün durumundayken kaleme aldığı, yazın tarihinin kült eserlerinden biri olan 'İlahi Komediya'da da bu durum net bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Dante bu eserinde, sürgün temasını hem sosyo-tarihsel bir gerçeklik hem de mitolojik bir tema olarak işlemekte ve gerçek kişiler alegorilerle anılmaktadır; bilhassa 'Cennet' bölümünde Boethius ölüm temasını oluştururken, Beatrice sonsuz ve ilahi aşkı alegorize etmektedir. Dante'nin bu anlatısına eşlik eden zorluk-başarı, ceza-ödül diyalektiği, Komediya'da yalnızca baş kahramanın kehanet edilen sürgünü aracılığıyla değil, aynı zamanda şiirde yer alan diğer karakterlere eklenen metaforik sürgün temsilleri aracılığıyla da ortaya çıkmaktadır. Daha geniş anlamıyla eserin temel anlatısı, Eski ve Yeni Ahit'te de yer alan klasik fikirlerle (Exodus) bezenmiştir; yani ruhun sürgün konumu, ruhların ölümden sonraki durumu ve ilahi yaratıcısına dönmesiyle sona eren bir sürgün hali olarak görülmesi manevi eve dönüşün bir arketipini oluşturmaktadır (Raffa, 2002, s. 74-82).

Yukarıda sözü edilen tüm anlatılardan görüleceği üzere, sürgün hüznü ve acının ontolojik kaynaklarından biri konumundadır; sürgün eylemi de kayıp, ayrılık, üzüntü ve yas ile sonuçlanır. Sürgün olgusunun sanatsal alandaki yansıması konusunda Brodsky'nin ifadeleri önemlidir; o, sürgündeki bir entelektüelin ya da sanatçının yaşadığı tüm deneyimleri insanlığa aktarma yükümlülüğünde olduğunu ve bu yükümlülükleri sanatın ve felsefenin çeşitli kazanımlarını kullanarak gerçekleştirdiğini vurgulamaktadır. Dahası bu entelektüel

¹ Antik Yunan mitsel anlatılarında yaşanan dünya (World) ile yer altı dünyasını (underworld) ayırdığına inanılan ve iki tarafa da temas etmesiyle kutsal sayılan ırmak. Daha fazla bilgi için bkz (Mackie, 1999, s. 485-486; Scharfe, 1972, s. 172).

² Bu mitsel anlatının daha geniş bir anlatımı için bkz (The Editors of Encyclopedia Britannica, 2018).

³ Ovid'in mitolojik kaynaklardan Cicero'nun sürgün mektuplarına kadar geniş bir kaynak yelpazesi bulunmaktadır, bu kaynaklar için bkz (Claassen, 1999)

aktiviteyle birlikte tarihin değişkenlerinden biri olan insanlık tarihine ve içinde bulunduğumuz zamana dair hatırlatıcı bir bakış açısı sağlanmaktadır; böylelikle bu perspektifle geçmişe, zamanda geriye bakmayı teşvik eder (Meerzon, 2017, s. 23). Söz konusu hatırlatıcı unsur, zamanın donuk bir anına işaret etmekte, bir duraklama anına ihtiyaç duymaktadır. Varoluş içinde yalnızca geçmişin ve geleceğin yeniden yorumlanmasını değil, aynı zamanda gerçek zaman ve mekan algılarının da yeniden ifade edilmesini ve algılanmasını sağlayacak bir duraklama alanı yaratır. Hatırlanan bu an, Carr'a göre geçmişteki parçalanmış bir mevcudiyetin varlığıdır; genellikle bozulmuş-yıpranmış bir 'önce', ve sonucunda oluşmuş ayrılık acısı, hüznün ve melankolik duygu durumu (Schuback, 2017, s. 178-179). Sürgün deneyiminde yaşanan trajediyle birlikte parçalanan 'önce' sebebiyle, Aristoteles'in zamanın hareketin öncesi ve sonrasına göre ölçüsü olan 'kronoloji' şeklindeki tanımı büyük bir bozulmaya uğrar (Aristoteles, 1991, s. 68-77).

Kadim zamanlardan beri hafıza ya da bellek hem pasif bir depolama hem de aktif olarak mevcudiyet ve oluş anlamında imgelerle bağlantılıdır; bellek bu iki niteliğiyle bir yandan kaybolmuş olanla ilgilenirken diğer bir yandan onu koruyan ve mevcudiyetini esas kılan bir yeniden oluşturma çabası içerisindedir. Sürgün deneyimi de artık algılanamayan ya da hayal edilemeyen ancak bilinç üzerindeki trajik ve travmatik etkileri sebebiyle sürekli hatırlanması gereken bir andır; bu yönüyle sürgün olgusu ortak algılarla hatırlanma eğilimi göstermektedir. Bakhtin'in, kültürel üslûbun çeşitliliğini ifade eden, dilde ve anlatımda oluşan katmanlara önemli bir göndermede bulunan 'heteroglossia'⁴ kavramıyla tanımlayabileceğimiz bu durumda, ortak bir davranış setinden doğan ortak bir anlam katmanı oluşmaktadır; bu anlam katmanının ise önemli bir temasını 'melankoli' olgusu oluşturmaktadır.

1.1. Melankolinin Hatırlatma İşlevi: Mübadil Örneği

Modern dönemden önce tamamıyla tıbbi bir terim haline gelmeden evvel 'melankoli', insanın öznelliğinin farkına varıp onunla bir çeşit yüzleşmesini, dünyayı ve toplumu sosyal ve epistemolojik bir bakışla kavramasını kuşatan kültürel bir fikir konumundaydı (Radden, 2000, s. vii). Yunanca kökenine baktığımızda 'melas'-'melan' (kara) ve 'khole'-'χολē' (safra) kelimelerinden oluşan ve Farsça 'mâlihülya' üzerinden Türkçeye, "yalnızlık içinde hayal kurmaktan duyulan zevk, kara sevda, karamsarlık hali" (Çağbayır, 2007, s. 3122) olarak geçen melankoli kavramı, Antik Yunan'dan Orta Çağ'a; Erken Modern Dönemden kurumsallaşmış modern psikiyatri zamanına tarihin farklı dönemlerinde farklı anlamlarla yorumlanmıştır. Melankoli ilk başlarda, Antik Yunan döneminde önemli bir algılama biçimi olan evrensel-kozmik sempati kuramı gereğince kozmosentrik bir dünya görüşüyle kozmolojik unsurların insan bedeninde de bulunması fikri içinde gelişmiştir; Homeros tarafından beden-ruh birliği üzerinden sorgulanan melankoli, Alkmaion'un karşıt çiftlerin bedendeki uyumu yani mutlak 'isonomia' fikriyle başlayan ve Empedokles'in temel element kuramı içerisinde gelişip, Hipokrat ekolüyle birlikte olgun şeklini alan 'humoral teori' içerisinde konumlanmıştır (Tarı, 2022, s. 10-11). İslam düşüncesi içerisinde dört unsur-dört hılt birlikteliği içinde algılanan bu teoriye göre duyusal âlemi oluşturan dört ana unsur'un (toprak-su-hava-ateş) insan bedenindeki karşılığı 'dört hılt'tır; ahlât-ı erbaa olarak ifade edilen bu dört hılt-sıvı i) kan, ii) balgam, iii) sarı safra, iv) 'kara safra-kara sevda'dır. Bu dört sıvının uyumlu oranlaşması sağlıklı insana işaret ederken uyumun bozulması hastalıkla açıklanmaktadır. Melankoli ise tıpkı kelime anlamında olduğu gibi kara safra ya da Farsça üzerinden gelen haliyle kara sevdanın artması durumudur. Anlamsal olarak da görüleceği üzere özellikle Orta Çağ'da patolojik bir durumdan ziyade varoluşun doğasında bulunan mizaçla, duygu durumuyla ilgili bir kavram olarak algılanmıştır (Akgün Aygül, 2018, s. 11). Bu dönemde derin bir melankoli yaşayan kişinin vücudunda ruh halini ve düşüncelerini

⁴ Bakhtin'in dil içindeki çeşitli katmanlara yönelik geliştirdiği 'heteroglossia' kavramı ve bu kavrama bağlı kuramlar için bkz. (Bakhtin, 2001)

etkileyecek derecede fazla miktarda kara safra-kara sevda olduğuna inanılmaktaydı. Dahası kişinin mizaç durumunun ve doğum tarihinin, kişisel özelliklerini oluşturan göksel ve dünyevi etkileri şekillendirdiğine dair yaygın bir Orta Çağ inancı bulunmaktaydı ve melankoli düşüncesi bu inanç içerisinde yorumlanmaktaydı (Ellwood, 2020, s. 8). Bu noktada görüleceği gibi beden sıvısı fizyolojik bir çerçeveyi de aşarak karakter özelliklerine de gönderme yapmaya başlamıştır; ‘Phlegmatic’ (balgamlı-soğukkanlı), ‘Choleric’ (safralı-asabî), ‘sanguine’ (kanlı-iyimser) ve ‘melancholic’ (kara safralı- sevdalı) terimleri humoral teoriden evrilen ve Romalı hekim Galen’in yaklaşımında gelişecek olan dört mizaç kuramının temel karakter özelliklerini belirleyen terimler olarak kullanılmaya başlanmıştır. “Korkudan mizantropiye, dehadan deliliğe uzanan geniş zihinsel spektrumdaki değişimlerle karakterize olan melankoli, hastalık ile mizaç arasında dalgalı bir seyir izleyen ve belirli bir tür özneliğin atfedilebileceği uygun bir çerçeve oluşturur” (Tarı, 2022, s. 13). Burton da ‘The Anatomy of Melancholy’ adlı eserinde konuya duygu durum olarak yaklaşmaktadır; ona göre melankoli bilinçli bir düşüncenin hatırlama yoluyla durgun bir ruh haline dönüşmesi durumdur (Burton, 2001, s. 170). Melankoli bazen bir su kaynağı gibi insanın içinde ortaya çıkar ve kişiyi zihinsel, duygusal ve ruhsal olarak etkileyen kara sevdanın yol açtığı kara mizaçtan kaynaklanır; duygusal olarak üzüntü, dert, korku, keder, ıstırap, kaygı ve kara sevda ile ilişkilidir (Ellwood, 2020, s. 15). Modern dönemden bir örnek verilmesi gerekirse kuşkusuz Freud’un melankoli yaklaşımı en net tavır olarak karşımızda durmaktadır. Freud melankoli ve yas arasındaki benzer deneyimlerden yola çıkarak melankoliye neden olan şeyin esasında soyut bir nesnenin kaybı olduğunu ifade etmektedir: “...sevilen ya da kaybedilen bir kişinin yerine konan soyut bir kavramın yitirilişidir; anayurdun ya da özgürlüğün kaybı da buna benzerdir” (Dağlı, 2019, s. 156). Konumuz itibarıyla bir duygu durumu olarak yaklaşılacak melankoli, çeşitli zaman dilimleri arasında bağlantılar kurar; Burton’a göre söz konusu ilişki içerisinde üç temel tema ön plana çıkmaktadır: “ortak algı, phantasia ve hafıza” (Ellwood, 2020, s. 18).

Melankolinin hatırlatma işlevi, hatırlanacak olanın soyutlaşmış bir karşılığı üzerinden gerçekleşmektedir. Bellek anlatıları taşır, dahası bunu kültürel bir bağlamda gerçekleştirdiğinde toplumsal bir karşılık bulacaktır. Bellek, melankolik anlatılar etrafına konuşularak ondan beslenir, sembolik sermayenin kaynağı haline gelir ve geçmişteki zaman-mekân algısıyla şimdinin yeni ya da yabancı zaman-mekânını kaynaştırarak bir kimlik oluşturur. Yakın zamanın en büyük trajedilerinden birini yaşamış olan mübadillerin sembolik sermayelerini oluşturan hafızaları da melankoliyle bezenmiş bir anlam ağıyla şekillenmiştir.

Kök anlamı iktisadi bir temele dayanan, “malın değiş-tokuşu, bedeliyle değiştirilmesi” anlamına gelen mübadele, yirminci yüzyılın başlarında yaşanan trajediler sonucunda ödenen bedellerle birlikte insanı temel alan disiplinlerin çalışma konusu haline gelen bir olguya dönüşmüştür. Söz konusu trajedilere yol açan durumlardan birisi de güvenlik kaygısı gerekçe gösterilerek Yunanistan ve Türkiye arasında Lozan Kongresi sırasında karşılıklı anlaşmayla karara bağlanan 1923 tarihli zorunlu nüfus mübadelesidir. Bu mübadele sırasında bir buçuk milyona yakın Ortodoks Rum vatandaşı Türkiye’den Yunanistan’a, yaklaşık beş yüz bin Yunanlı Müslüman Türk ise Yunanistan’dan Türkiye’ye zorunlu göç etmiştir.⁵ Konunun trajik boyutu ise rıza ve kabul sorgulanmaksızın bir göçe zorlanmaları sonucu hayatlarının şekillendirildiği anılardan, aidiyet hissettikleri mekanlardan, kimliklerinin ve benliklerinin gömülü olduğu tüm kültürel bağlarından koparılan insanların deneyimlerinde saklıdır. Yaşanan trajedi neticesinde deneyimlenen acılar bilinç tarafından dondurularak soyut bir anlayışa evrilir. İzole edilen düşünceler bilhassa ortak algılar üzerinden soyutlanmakta, bu

⁵ Türkiye siyasî ve toplumsal yapısını derin bir şekilde etkileyen 1923-1925 yılları arasında yapılmış olan göçle ilgili önemli çalışmalar için bkz (Alpan, 2012; Arı, 2017; Hirschon, 2005b, 2005a; Söylemez, 2023).

nokta da müziğin kültürel paylaşım yönü devreye girmektedir. Mübadele gibi çoğulu etkileyen ve yıkıcı etki yaratan acılar bireysel olduğu kadar algılama ve beğeni noktasında kolektif bir yönelimin önünü açarak toplumsal bir gerçekliğe de kapı açar. Bu durumda hatıralar toplumsal bellek üzerinde işlenmektedir ve tıpkı mübadillerin yaşadığı gibi tüm bu trajik deneyimler dramatize edilerek onların anlam dünyalarının soyut kalıplarını inşa ederek sembolik sermayelerini oluşturmaktadır.

Bourdieu sosyolojisinde toplumu anlamak, toplumun kolektif olarak geliştirdiği beğeni ve algı yönelimlerini açıklayabilmek noktasında önemli bir konumda bulunan eylem kuramında, toplumun belirli sosyal ve ekonomik çıkarlara göre hareket ettiği görüşü savunulmaktadır. Düşünümsel yani refleksif yapıdaki bu sorgulama, birey ve toplumsal yapının diyalektik sürecine dayanmaktadır; söz konusu süreç ise alan-habitus-sermaye sac ayağının üzerinde gerçekleşmektedir.⁶ Bourdieu bu süreci oyun metaforu üzerinden anlatmaktadır; oyunun oynandığı yer 'alan'dır. Oyuna dahil olan bireyler oyuna dahil olmak için oyundan elde edilecek bazı çıkarlara sahip olmalıdırlar. Oyuna dahil olduğunda ise oyunun kuralları -doxa- kabul edilmiş olur. Oyundaki oyuncunun elindeki kozlar ise sermaye kavramıyla karşılanmaktadır; maddi kaynakların oluşturduğu 'ekonomik sermaye', eğitim yoluyla kazanılmış 'kültürel sermaye', sosyal ilişkilerden doğan 'sosyal sermaye' ve tüm bu sermayelerin toplamından oluşan ve simgesel değer bir aradalığıyla mevcut olan 'sembolik sermaye', sözü edilen sermaye türlerindedir. Zaman içerisinde oyunun sonucuna götüreceği olan yollara âşina olunur ve kişi bu eylemlere yatkın hale gelir; işte bu alışkanlıklar ve yatkınlıklar bütününe ise 'habitus' adını vermektedir (Bourdieu, 2016, s. 93). Bu noktada ifade edilmesi gerekir ki hatırlama edimi her ne kadar bireysel bir eylem olarak düşünülse de Halbwachs'ın çalışmalarında ortaya koyduğu gibi (Halbwachs, 2016, 2017, 2019; Halbwachs & Coser, 1992) hatırlama yalnız gerçekleştirilen olmaktan çok çevresel ilişkilerle belirlenmektedir; başka bir deyişle anılarımızı, toplumsal gruplarla olan etkileşimlere ilişkin 'tanıklık' kavramı sayesinde hatırlar ve anlamlandırabildiğimiz için hatırlama edimi kolektif bir yapıya işaret etmektedir (Halbwachs, 2017, s. 9-14). Ancak girift yapıdaki bu toplumsal hafıza, doğrudan hatırlanacak tikellerden çok temsil ve sembollere dönüşmüştür.

Mübadiller, yaşadıkları trajedilerin bir sonucu olarak acılarını bir anlamda dondurarak izole etmiş, soyut bir anlayışa evirerek kültürel bir olgu haline getirmişlerdir. Mübadillerin ortak algıları üzerinden soyutlanan ve bilhassa dramatize edilerek temsil ve sembolik bir yapıya bürünen kolektif hafızaları ise müzik aracılığıyla paylaşımına açılmaktadır. Yaşanan trajedi neticesinde deneyimlenen acılar daha çok melankoliyle bezenmiş bir semiyosfer oluşturmuş, ayrılık, kavuşamama, imkansız aşk, kara sevda, özlem gibi temsil ve sembollere dönüşerek aşağıda bazı örnekleri sunulan 'sevda türküleri'nde kendine yer bulmuştur.

<i>Samyotisa</i>	<i>Sisamlı Kız</i> (Yalçın, 2001)
Samyotisa, Samyotisa	Sisamlı Kız, Sisamlı Kız
Pote apas ti Sisam'o	Sisam'a ne zaman gideceksin
Rora narikso so yalo	Suya/denize güller atacağım
Redra / dandro fila so namo	Kumsala da ağaç yaprakları atacağım
Çe me ti varka pu apas, hrisa panya avalo	Senin gittiğin yelkenliye atlastan yelken asacağım
Malamatanya tas kupşa, nastilo naseparo	Altından kürekleriyle gelip seni alacağım
Samyotisa, Samyotisa	Sisamlı Kız, Sisamlı Kız
Samyotisa me tris elyes çe meta mavra mathya	Sisamlı kız, üç beninle siyah gözlerinle
Mukames tin kardula mu, sarandayro kamatyay	Kalbimi kırk iki parçaya böldün
Samyotisa, Samyotisa	Sisamlı Kız, Sisamlı Kız

⁶ P. Bourdieu'nun eylem kuramı hakkında daha detaylı bilgi için bkz (Bourdieu, 1995, 2006, 2016)

<p><i>Karyamu</i> Karyamu pşoz/ pşe ekliröse. Çi pire ta kliryasu Çe eneyayiri na mupisi. To pono su ti karyasu Ponis çesi, pono çeğö. Taryomas ena bono. Hayde napame stu yatru. Nayano me deloğö Pare yatre ta yatrika su, çe piye sti rülyasu To bono apuho sti garyamu eğrafune ta hartya su</p>	<p><i>Kalbim</i> (Demirdeler, 2019) Kalbim seni kim kilitledi. Kim aldı o kilidi Açılmıyor ki söylesin acısını o kalbim Ağrıyor kalbin, ağrıyor kalbim, acısı bir ikimizde Haydi doktora gidelim. Hemen iyileşelim Sen ilaçlarını al doktor. Var git hemen işine Senin kağıtların reçetelerin benim kalbimde olan acıları yazmıyor.</p>
--	---

<p><i>Ena Pulaçi</i> Ena pulaçi çilaydı, so potama sivris Vasilo pula toğrikai apto parasirizi Naha pulyi ta kalisu çe to çilaydizmo su Çe ta hrisa taftema sti cefalim mu Pulyi ley Ma ida ta selis takali mu, çe to çilay dizmo mu Ma esi to pinyis to nero so farfarotasaçi Ma eğö to kakoriziko sti jis sto kukuraçi Ma esi çimase tapsila, sta erna sedonya Ma eğö to kakoriziko, sti pahnes çeta şonya</p>	<p><i>Küçük Bir Kuş</i> (Demirdeler, 2019) Bir kuş ırmağın kenarında ki çeşmede öter Kralın kızı duyar onu, seslenir pencereden Bir kuş olsam senin güzelliğinde senin ötüşünde Altın tüylerin benim başımda saçlarımın yerinde kuş seslenir Ne istersin güzelliğimden Sen suyunu taslardan içersin ama zavallı ben, yerlerdeki çukurlarda Sen yatarsın güzel yerlerde ve serin çarşafalarda Ama zavallı ben karlarda, puslu izbe viranlarda.</p>
--	---

<p>Değirmenin yolun eteği taşı (Söylemez, 2019, s. 2555) Günümüz geçirsin garalı gışı Ne bulgur öğüttüm ne aşı ettim Aç susuz çöllerde düşün gidelim Gidelim komşular haydin gidelim. Evlerimiz birer birer sayıldı Şu senede dirliğimiz bozuldu Bahça bahça gezdim nar bulamadık Ciğerim yandı da gar bulamadım Gidelim komşular haydin gidelim Aç susuz çöllerde düşün gidelim</p>	<p>Bahça bahça gezdim nar bulamadık Ciğerim yandı da kar bulamadım Erisin dağların karı erisin Erisin seli ovayı bürüdü Her birimiz bir dağın başına çektik Çocuklarımızla çıktık geldik Kimi Kimsemiz yok.. Bir Allah'tan başka kimsemiz yok of Çocukları anasını yitirdi Gelinler evlatlarını yitirdi.</p>
---	---

<p>Mavrova'dan aldım sümbül bir okka nohut⁷ Al beni bre sar more sümbül yanında uyut Gel yanıma gir canıma ayletme beni Yedi da sene mapista yatsam saracam seni</p>	<p>Mavrova'dan çıktın sümbül üç gün eyelendin Üç günün içinde sümbül kimi beğendin Mavrova'dan aldım sümbül bir okka biber Kazada kaza geldim sümbül yok senden dilber</p>
---	--

⁷ TRT repertuarında 3332 repertuar numarası ile kayıtlı Yücel Paşmakçı tarafından derlenmiş türküdür.

<p>Çocuktum gördüm seni, kalbime koydum seni (Barutcu, 2015, s. 68) Yerde misin gökte misin gözüm arıyor seni Gel gel sevgilim neredesin Kalbim seni sorar gözün seni arar Aya baktım sensiz yıldıza baktım sensiz Ama hiç göremiyorum sen kimsin</p>	<p>Gitme yarım Kavala'ya hasta olursun Bizim gibi güzellere yazın hasret kalırsın Arkana bakınca pişman olursun Kavala'nın yolları buraya uzak İkimize orada yarım kurarlar tuzak Elime aldığım bardaktır bardak Gel çıkalım dağlara kuralım çardak Gel çıkalım dağlara kuralım çardak</p>
---	--

<p><i>Hrişi Lambatha</i> Hrişi lambatha keyiti stun ilu ki the loni Eçi nayğapim fronimi ki then ta fanironi Fevyis ağapimu ğlikya fevyis paliğurya mu Fevyis ki fevyi ğnomi mu fevgün ki tamyala mu Aythona thikateşira na ştilo stin avlisu Ya nalalun pasa proği na skasun iyohtrişu Trandayfilam trandayfilam mi ta sarandafila Saranda kan şihalipsan palin iğö şipira Fanda şığlepü kerişu mintala ta palkarya İşi şu tun garofilo ki tala ini taklunarya Fanda şığlepü mkerişu mindun baltu stu nomu Vazun taythonaki lalun kiğö şikamaronu</p>	<p><i>Altın Kandilli Lamba</i> (Kuzucu, 2015, s.110) Altın kandilli lamba yanıyor güneşte parlıyor Benim sevgilim böyle uysaldır, hiçbir şeyi belli etmez Gidiyorsun tatlı sevgilim avuntum da gidiyor Gidiyorsun, aklım başımdan gidiyor Bülbüller bulup tuttum, bahçene yollamak için Her sabah ötsünler düşmanların çatlasın diye Karanfil, karanfil, kırk yapraklı karanfil Kırk kişi seni saklasa da ben yine seni bulur çıkarırım Bakıyorum, hep başka delikanlılarla geliyorsun Sen karanfilsin onlar dalların Bakıyorum hep palton omzuna atılı geliyorsun Bülbüller başlıyor ötmeye ben de seni anıyorum</p>
--	---

<p><i>O su ise makriyamu</i> Ta si ema ikardiyamu, ikardiyamu Ta petanu ine kırıma stundi ki mangali Yirna pali yirna yirna yirna Taip yana ine marka stundi ki mangali Yirna pali yirna, yirna yirna</p>	<p>Ne kadar uzaklarda olursan ol (Yücearda, 2009, s. 94) Seni kalbim hep anacak Öleceğim öleceğim çok yazıktır Geri dön geri dön yine bana dön Öleceğim öleceğim çok yazıktır Geri dön geri dön yine bana dön</p>
---	---

<p><i>Siyah Yemeni</i> (Kuzucu, 2015, s. 111) Siyah yemeni bre siyah yemeni Nerede siyah yemeni Nerede kızlar nerede Siyah yemeni de nerede Nerede kızlar nerede Evlenmem, evlenmem Evlenmem, çöpçatan istemem Evlenmem hanımcım Altın sikkelerim yetmez</p>	<p>Çöz saçlarını bre, çöz saçlarını Çöz de sırtına düşsün yollar mis gibi koksun Çöz saçlarını, sırtına düşsün yollar mis gibi koksun Çöz saçlarını bre çöz saçlarını Çöz saçlarını arkaya düşsün Seni görüp aşık olayım Çöz saçlarını arkaya düşsün Seni görüp aşık olayım</p>
--	---

<p>Andalayi</p> <p>Mare valondulenumi i karthia Haydi ki pikarenumi Ahili vules mi mikam i manam ki yilo Haydi vules ki kleğu Natan ve kambus mana mu thalassa Haydi ki t'aygunakom Tamna ve tho ki'go manam t'atherfya mu Na ytho ki'go manam t'atherfya mu Haydi mi ti manam andama Piyos iliği manam n'andalaği Haydi ki zundanos kşihurizmos hurnuni İ manis manam mi pithya Hurnun i manis manam mi pithya Heidi athirfe beni athirfya Hurnun ki miya manam mikro nifi Haydi pu tris meriçis Mi nifi po merhaba m'ta tela manam sta mala Pu'hi m'ta tela manam sta mala Haydi taherya ci iknunmena kaypofiyi Fitroni manam mi marasmos Kapu fitron ve imanam marasmos'um Haydi şı ti'grimno fitroni Tutron ta ağrimna manam ki psufun Haydi ta arkuthya ki lik Haydi na mi mi kam kimena apu vrethika Şı tutun tu hronu Pu vrethikan şı tutun tu hronu Haydi tun alun pyos tun kseri manam Pyos tunkseri</p>	<p>Mübadele (Kuzucu, 2015, s. 125)</p> <p>Yüreğim yanıyor Acılar içindeyim Bazen gülüyorum, anam bazen ağlıyorum Ovalar deniz olsaydı Olsaydı anam babam Kardeşlerimi görebilseydim Görebilseydim anam Kavuşsaydım onlara anam Kim derdi ki mübadele Yaşarken ayrılık getirirmiş Analar çocuklarından ayrılmış Kardeş kardeşten ayrılmış Taze gelinler ayrılmış Üç günlük gelinler ayrılmış Telli duvaklı gelinler Elleri kınalı gelinler Uzak diyarlarda üzüntü sürgün veriyor anam Yaban yerlerde üzüntü sürgün veriyor Yabandan bir şey yiyen ölüyor anam Ayılar, kurtlar yeseydi beni de anam Olduğun yerde olsaydım şu anda burada olmasaydım Yabancı kim anlar ki anam? Kim anlar?</p>
---	--

<p><i>Dua et anneciğim</i> (Kuzucu, 2015, s. 129)</p> <p>Bana dua et anneciğim Kınamı koyayım Gelinim daha büyük çocuğum olsa Annen büyük anne olsa Annen büyük ağa olsa Kestane gidip atsa Altınlarımı taksa yakıştırsa Bu gece beraber ve yarına kadar Yarın sabaha kadar oturun yerimde Kaşığı da alın Kaşığı da alın çorbamı da için Yakınlarım nerdesiniz çok vardı soylarımı Yanıma gelin saçlarımı tutun Yabancı olmasın ve kötü büyü yapmasın Vücutuma büyü ve kötü yaşantım Ve kayınbaba da kötü yaşamıyım</p>	<p>Annem neden çalgılar meydanda çalıyor Sana canım almaya geldiler At süslendi beni bekliyor Güneş titriyor nasıl batacak diye titriyor Kız da titriyor nasıl binsin diye titriyor Ayaklığa basarsın atlarsın seleye(semere)</p>
---	---

<p>Mna Pirthika Kaymanam Aman</p> <p>Mna pirtika ka man aman Mna pirthika rafcotisa mna şaçini Mriğulam mna şaçini triğulam Triğulam şolun tun gozmu yirişi me na ştari Ki nağra şi menaş tari ki n ağra Yati pirthikam man aman Yati pirthikam mavri pşis ki ştekişi tu Sun ağra ki stekis tu sun ağra Min ağripsan ta loya su Kafta t'ala karthasu Taha tha vayis tha pinithis Oksu sta palikarya Tha pis pirthika kaymanam aman Tha pis pirthika nağ ti filusa sta matya Ki sta frithiya Po hin ta hilic kokinu ki Vapşi ki tu thiko mu İna çuvtheyna sfundiza Ki vapsan da cu vreyna Şi ina putamya ay manam aman Şi ina putamya toplinan ki vapsan ta Putamna ki vapsan ta putamna İna pashathis thiyavinan Ki vapsan ta luthacu</p>	<p>Kekliğim (Kuzucu, 2015, s. 136)</p> <p>Kekliğim aman aman Kekliğimi torbaya koydum aman Torbayla dolaşırım aman Kekliğim yaban kekliğim Nede kekliğim yüreğim kararmış Sözlerin bana zulmediyor Yüreğimi dağlıyor Yarın ah edeceksin, pişman olacaksın Dışarıda delikanlıların yanında Söyle kekliğim gözlerini öpeyim Kaşlarını öpeyim Kırmızı dudaklarını öpeyim Benim dudaklarımı da boya Bir ırmak ta yıkadım aman Irmaklar boyandı Bir paşa geçiyordu oradan Çiçekler boyandı</p>
--	---

Sonuç

Müziği sosyal bir eylem olarak kültürün organik bir parçası olarak düşündüğümüzde, kültürel kimliğin anlaşılması noktasında başat bir rol oynadığı söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, belirli bir grubun deneyimlediği trajik olayların, kültürel aktarım sırasında metaforik anlatımlarla grubun kendi sınırlarının dışına taşarak imgelemdeki çağrışımlarla ortak algıya temas eden tarihsel ve toplumsal bir fenomene dönüşmesi müzik ürünlerine, müzikal söylemlere de yansımaktadır. 20 yüzyılın en trajik olaylarından biri olan mübadele olayı mübadiller için hüznün ve acının ontolojik kaynaklarından biri konumundadır; tıpkı sürgün eyleminde olduğu gibi kayıp, ayrılık, üzüntü ve yas ile sonuçlanmıştır. Mübadillerin sembolik sermayeleri de belirli bir anlam katmanı oluşturmaktadır; esasında bu anlam katmanı ortak bir hafızanın da ürünü olarak semiyosferi inşa eder. Söz konusu söylemlerde ortak algıya temas eden, anıları temsil edebilecek ya da yeniden yaşatabilecek metaforlara başvurulduğu görülmektedir. Acının dışavurumunda kullanılan metaforik temalardan biri de melankoli olmuştur. Mübadiller özelinde yapılan derleme çalışmaları göstermektedir ki temelinde ayrılık, kavuşamama özlem ve yalnızlık söylemini pekiştiren melankoli, tıpkı sürgün edebiyatında olduğu gibi 'sevda türküleri'nin de ana temalarından birini oluşturmakta ve bu tema üzerinden kültürel bir edimle acının ve dramın bir hatırlatıcısı olarak gelecek kuşaklara aktarılmaktadır.

Kaynakça

- Akgün Aygül, A. (2018). *Melancholy as artist's perception: black bile and reverie* [Yüksek Lisans Tezi]. Sabancı Üniversitesi.
- Alpan, A. S. (2012). But the memory remains: history, memory and the 1923 greco-turkish population exchange. *The Historical Review/La Revue Historique*, 9, 199-232.
- Arı, K. (2017). *Büyük mübadele: Türkiye'ye zorunlu göç (1923-1925)*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Aristoteles. (1991). *Physics* (R. P. Hardie & R. K. Gaye, Çev.). İçinde J. Barnes (Ed.), *The complete works of Aristotle* (C. 1). Princeton University Press.
- Bakhtin, M. (2001). *Karnaval'dan romana: edebiyat teorisinden dil felsefesine seçme yazılar*. Ayrıntı Yayınları.
- Barbour, J. D. (2007). Edward Said and the space of exile. *literature and theology: Oxford University Press*, 21(3), 293-301.
- Barutcu, G. (2015). *Samsun yöresi mübadillerinde geleneksel dans kültürü* [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Bourdieu, P. (1995). *The rules of art: Genesis and structure of the literary field*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*. Hil Yayın.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji meseleleri = Questions de sociologie*. Heretik.
- Burton, R. (2001). *The anatomy of melancholy*. New York Review Books.
- Claassen, J. M. (1996). Exile, death and immortality: voices from the grave. *Latomus*, 55(3), 571-590.
- Claassen, J. M. (1999). Ovid's poems from exile: the creation of a myth and the triumph of poetry. *Antike Und Abendland*, 158-169.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük* (C. 3). Ötüken Neşriyat.
- Dağlı, S. (2019). *Modern dünyadan kaçış: özgürlük ve melankoli* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- de Vaan, M. (2008). *Etymological dictionary of Latin and the other Italic languages*. Brill.
- Demirdeler, Z. (2019). *Mersin'de Giritli olmak: Giritli göçmenlerin halk kültürü üzerine bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Ellwood, M. (2020). *Recognising melancholy: processing mortality's articulation in landscape art* [Yüksek Lisans Tezi]. University of Johannesburg.
- Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın toplumsal çerçeveleri*. Heretik.
- Halbwachs, M. (2017). *Kolektif hafıza*. Heretik.
- Halbwachs, M. (2019). *Toplumsal sınıfların psikolojisi*. Pinhan Yayıncılık.
- Halbwachs, M., & Coser, L. A. (1992). *On collective memory*. University of Chicago Press.
- Hirschon, R. (Ed.). (2005a). *Ege'yi geçerken 1923 Türk-Yunan zorunlu nüfus mübadelesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hirschon, R. (2005b). *Mübadele çocukları*. Tarih Vakfı Yayınları.
- Karataş, E., & Yıldız, İ. (2020). Acıyı damıtma sanatı: toplumsal bellek ve Ahmet Yorulmaz'ın eserlerinde mübadele. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 28-51.
- Kuzucu, L. (2015). *Krifçe'den Yeşilburç'a mübadil yaşamlar*. Lozan Mübadilleri Vakfı Yayını.
- Lewis, C. T. (1891). *An elementary Latin dictionary*. American Book Company.
- Mackie, C. J. (1999). Scamander and the rivers of Hades in Homer. *The American Journal of Philology*, 120(4), 485-501.
- Meerzon, Y. (2017). On the paradigms of banishment, displacement, and free choice. İçinde J. Rudakoff (Ed.), *Performing Exile: Foreign Bodies*. Intellect.
- Radden, J. (2000). *The nature of melancholy: from Aristotle to Kristeva*. Oxford University Press.
- Raffa, G. P. (2002). Dante's poetics of exile. *Annali d'Italianistica*, 20, 73-87.
- Said, E. W. (2003). *Reflections on exile and other essays*. Harvard University Press.
- Sazzad, R. (2017). *Edward Said's concept of exile identity and cultural migration in the Middle East*. I. B. Tauris.
- Scharfe, H. (1972). The sacred water of the Ganges and the Styx-water. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, 86(1), 116-120.

- Schuback, M. (2017). Memory in exile. *Research in Phenomenology*, 47(2), 175-189.
- Söylemez, M. (2019). Göç türküleri: Yunanistan mübadilleri örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 2545-2563.
- Söylemez, M. (2023). *Mübadele: 100. yılında*. Kültür A.Ş.
- Tarı, E. (2022). *Deha ve melankoli Antik Yunan'dan modern döneme müstesna bir öznelklik formu ve müzikal dehanın doğuşu* [Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- The Editors of Encyclopedia Britannica. (2018). Alcmaeon. İçinde *Britannica*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Alcmaeon-Greek-mythology>.
- Taylor, E. (2016). *Primitive culture: researches into the development of mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom* (C. 1). Dover Publications.
- Yalçın, K. (2001). *Emanet çeyiz mübadele insanları*. Doğan Kitapçılık.
- Yücearda, S. (2009). *1924 Türk-Yunan nüfus mübâdelesinde İstanbul ve çevresine iskân edilen patriyotların müzik kültürü* [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Extended Summary

Exchange, whose root meaning is based on an economic basis and means "exchange of goods, exchange for their price", has turned into a phenomenon that has become the subject of study of disciplines based on human beings, along with the prices paid as a result of the tragedies experienced in the early twentieth century. One of the situations that led to these tragedies was the compulsory population exchange of 1923, which was decided by mutual agreement between Greece and Türkiye during the Lausanne Congress, citing security concerns. During this exchange, nearly one and a half million Orthodox Greek citizens migrated from Turkey to Greece, and approximately five hundred thousand Greek Muslim Turks migrated from Greece to Türkiye. The tragic dimension of the issue is hidden in the experiences of people who, as a result of being forced to migrate without questioning consent and acceptance, are separated from the memories that shaped their lives and from all the cultural ties in which their identities and selves are embedded. In Bourdieuan terms, all the experiences of the exchanged people during and after the forced migration process have become a part of their symbolic capital that surrounds their new lives after the exchange, and have gained a place in the cultural memory of the exchanged people through the semiosphere formed through certain metaphors. Since ancient times, memory has been linked to images, both as a passive storage and as an active presence and formation; with these two qualities, memory deals with what has been lost on the one hand, and on the other hand, it is in an effort to recreate it, preserving it and making its presence essential. The experience of exile is also a moment that can no longer be perceived or imagined, but must be constantly remembered due to its tragic and traumatic effects on consciousness; in this respect, the phenomenon of exile tends to be remembered through common perceptions. The reminder function of melancholia is realized through an abstract counterpart of what is to be remembered. Memory is positioned around melancholic narratives and feeds on them, becoming a source of symbolic capital and creating an identity by fusing the perception of time-space in the past with the new or foreign time-space of the present. The memories that constitute the symbolic capital of the refugees who experienced one of the greatest tragedies of recent times have also been shaped by a network of meaning tinged with melancholy.

In this paper, it is aimed to draw attention to the expression of the symbolic capital of the exchanged people in musical culture, which is one of the important means of transfer and expression of cultural memory, and to discuss the metaphorical meanings used in this form of expression around the concept of melancholy. For this purpose, in the first part, the exchanges who were separated from where they belonged and became "others" were contacted and examples of their tragic experiences were presented. In the second section, the cultural memory of the exchanged people is evaluated through Bourdieu's concept of symbolic capital, and its melancholic reflection in 'love songs' is revealed with the themes of separation, longing, leaving and not returning, not being able to reunite, and impossible love. Ultimately, the tragic events experienced by a certain group spill over into the social sphere with metaphorical expressions during cultural transmission, and during this sharing, they take on a structure that touches the common perception through connotations in the imagination

When we consider music as an organic part of culture as a social action, it can be said that it plays a dominant role in understanding cultural identity. From this perspective, the tragic events experienced by a certain group, during the cultural transmission, are transformed into a historical and social phenomenon that goes beyond the group's own boundaries with metaphorical expressions and touches the common perception with the associations in the imagination, and this is also reflected in musical products and musical discourses. The population exchange event, one of the most tragic events of the 20th century, is one of the ontological sources of sadness and pain for the exchangees; just like the act of exile, it resulted in loss, separation, sadness and

mourning. The symbolic capital of the exchangees also constitutes a certain layer of meaning; in fact, this layer of meaning constructs the semiosphere as a product of a common memory. It is seen that metaphors that touch upon common perception and can represent or relive memories are used in these discourses. One of the metaphorical themes used to express pain has been melancholy. Compilation studies conducted specifically on exchangees show that melancholy, which reinforces the discourse of separation, failure to reunite, longing and loneliness at its core, constitutes one of the main themes of 'love songs', just as it does in exile literature, and is passed on to future generations as a reminder of pain and drama through a cultural act.